



Gyűjtő: PETKOV EKA  
 Gyűjtés ideje: 1971.

TART:

A MOHÁCSI TÁRSASÁG ÉS UJORSI MESTERSÉG  
 TOVÁBBÉLÉSE A KORTÁRS MŰVÉSZEK  
 MUNKÁJÁBAN  
HORVÁTH SÁNDOR ÉS VILCINTZ MÁTYÁS  
 NÉPRŐVÉDELMI MESTERKÉI  
 BERECSTÓTSÁ

LOGIC

26 lap

Fotóarchívum gyűjtő: MOHÁCS

Számmutató: XV B, 5



A MOHÁCSI FAZEKAS ÉS KORSÓS MESTERSÉG  
TOVÁBBÉLÉSE A KORTÁRS MŰVÉSZEK MUNKÁJÁBAN

V á z l a t :

- 1./ Bevezető
- 2./ Horváth János népművész bemutatása
- 3./ A fekete korsók
- 4./ Kulutáczi Mátyás népművész bemutatása
- 5./ Mázas edények készítése
- 6./ Összegezés, vélemény, távlatok
- 7./ Függelék

Mohács járási jogu város, a mohácsi járás székhelye. A déli határvidéken, a Duna jobb partján nyolc-tíz méter magas folyópart síkjára épült. Élénk folyami kikötő. Sok belföldi és külföldi turista látogatja történelmi multjáért, természeti adottságaiért.

Mohács nagy multtal rendelkező korsós és fazekas központ. A kézműipar kialakulásánál fontos szerepet játszott a rendelkezésre álló helyi nyersanyag, az uradalmak szükségletei, a lakosság igénye és a dunai kereskedelmi utvonal adta lehetőség.

Felvetődik a kérdés, hogy készítettek-e fekete edényt Mohácson a legrégebb feljegyzések előtt.

A régészeti ásatások során Mohács térségéből fekete edények maradványait hozták felszínre, s így arra következtethetünk, hogy már a mohácsi csatát megelőzően a mesterek korsóikat a mai eljárások szerint készítették.

A fazekas és korsós központ megteremtője a paraszti társadalom volt. A kézműiparosok kiegészítő foglalkozását a mezőgazdaság képezte, a földművelőket pedig például a korsósság.

A gyors fejlődés lényegében a török uralom alóli fölszabadulás után kezdődött. Magyarázza ezt a fokozódó szükséglet, vagyis a lakosság számának rohamos növekedése, mely részint természetes szaporulat, részint betelepülés útján történt.

Mohács előnyös helyzetét Haas Mihály az 1840-es évek táján így jellemzi: "Pécs után az első kereskedő hely Baranyában Mohács, ahol esztendőnkön át 400-nál több hajó rakodik, vagy köt ki." Ezt az előnyös helyzetet Mohács csak az 1880-as évekig tudta megőrizni. A vasutak kiépítésével már nem vízi uton történt az áruforgalom. Így a kedvező adottságok és a virágzó kerámiaipar ellenére nagyobb üzem nem alakult ki a tőke hiány miatt is.

A mohácsi mázas kerámia a keleti, a nyugati és a közép-európai formák és színek keveredéséből alakult ki, alkalmazkodva a jellegzetes paraszti kulturához, megtartva a népi ízlést.

A mesterek mindennapi használatra készített tárgyain felfedezhető a hagyományos forma és díszítési technika.

Az edényeket főként a Dunántulon, a Duna-Tisza közén és a Balkánon értékesítették. Ma már kevesen dolgoznak az agyagiparban.

A mesterek kiöregedtek, elhaltak. A fiatalok közül nagyon kevesen vették át az apák foglalkozását. A műhelyek elnéptelenedtek, emléküket a Korsós és Fazekas utca jelzi.

A két legkiemelkedőbb kortárs mester, talán Horváth János a fekete edények megmunkálója és a mázas edények készítője Kulutáczy Mátyás.

Horváth János 1905-ben sokác családban született Mohácson. 1917-ban kezdte meg inas éveit édesapja műhelyében. 1923-ban tett mestervizsgát. 1954. óta szövetkezetben dolgozott. 1961-ben a Miniszter Tanács "a népművészet mestere" címmel tüntette ki, "A korsósság családi hagyomány nálunk" - mondta János bácsi. Örökébe fia Horváth László lépett. Házi gyűjteménye 3.000 db. különös gonddal megmunkált agyagtárgyból áll. Több ízben rendezett kiállítást a mohácsi Kanizsai Dorottya Muzeumban.

### Hogyan készülnek a fekete korsók?

Első lépés: Az agyag bányászata. A mohácsi mesterek a "Cselin" düllőben szerezték be a szükséges agyagmennyiséget a késő őszi, téli napokon. Ma a Csele-gödröket a mohácsi Téglagyár termeli ki, így a mesterek bányászás nélkül könnyen jutnak alapanyaghoz.

Második lépés: Az agyag előkészítése a felhasználásra.

Először vízzel lelocsolják, pihentetik, majd ásóval megforgatják az agyagot. Ezek után felszelik és páradus pincékben tárolják. Mikor megmunkálásra kerül az agyag kisebb darabokban átgyurják, hogy a kavics és egyéb felesleges anyag távozzék. A jól előkészített alapanyag képlékeny, tésztafinom. Nem tartalmaz már semmiféle szennyeződést. Ezt hosszú áztatási folyamattal érik el. A legfontosabb szerszámok:

A korong.

A korong részei: a fej, a talp és a lábballó.

Kemény fából készült. A fej szilvafából, mert ez jól állja a nedvességet. A fejet és a talpat tengely köti össze. Lábhajtással működik.

A gyurópad.

Széles deszkából készül, négy lábát lábát a földbe ássák.

Az égetőkemence.

A korsósok mindig a szabadba építették a kemencét. A korsós kemence téglából készült.

Kerek, katlanszerű, szájfelé szűkül. Kéménye nincs, a földre süllyesztik. A földből kiálló részét földfal veszi körül nehogy az égetéskor keletkezett gáz szétrepessze a kemence falát.

A kemencefal 35-40 cm. vastag belül polyvás agyaggal tapasztott.

A kemencének két része van: 1/ rakodótér

2/ tüzhely.

A mai kemencék aránylag kicsiny méretűek, maximum 120 cm. magasak és 200 cm. átmérőjűek, a régi 700-800 db. korszó befogadóképességükkel szemben.

A tárgyak készítése.

A fekete korszók részletes megmunkálása .

A korszós mester a felhasználást megelőző napon kiszabdálja az anyagot és nedves ruhába csavarva pihenteti. Másnap a korongra kerül az előkészített agyag, a mester megcsapkodja úgy, hogy közepre kerüljön. Kupot formál, majd egy szűrőt képez, melyet fadarabka segítségével távolít el, és megkezdi a korszó szájának formálását. A megmaradt agyaból huzza fel a korszó falát. A korszó falának alakításánál, csak a szemmértékére támaszkodik, így az arányokra nagy gondot kell fordítani. Ekkor következik a száj és a korszó falának összeillesztése, mely közben a szerszámokat állandóan vizezni kell. A mester késsel mindaddig egyengeti a korszó alakját míg eltűnik az összedolgozás helye. Most következik a diszítés kijelölése és elvégzése. A korszó a fül berakásáig egy napot szikkad. A fület hengeralakúra gyurják, és a mester egyik kezével az agyagot fogja a másikkal pedig addig huzogatja míg a korszó egészéhez nem idomul. A megformált korszóra szárítás és égetés vár. Nem szabad hirtelen szárítani a korongról frissen lekerült edényeket, ezért előbb szikkasztják az udvaron, télen a kályha mellett. A szárítást különös gonddal kell végezni, minden oldalról egyenlő hőmérsékletű levegőnek kell érni a korszót, mert különben megrogyan. A kemence szakmai neve "Katlankemence".

Már a hazánk területén élő, avarok /magyarok / is ilyen kemencében végezték edényeik égetését. Az edényeket egymás tetejére rakják kör alakban. Az alsó sort a nagyméretű korszók töltik meg, a felső sort kisebb edények alkotják.

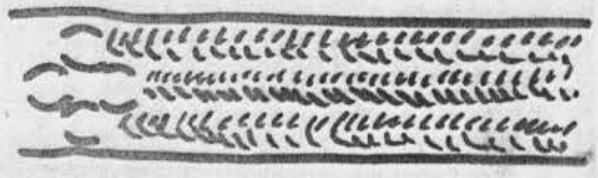
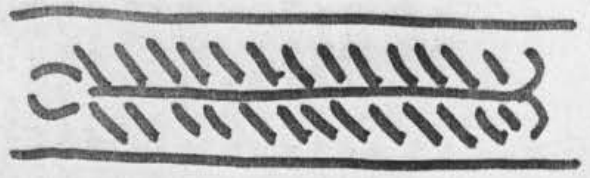
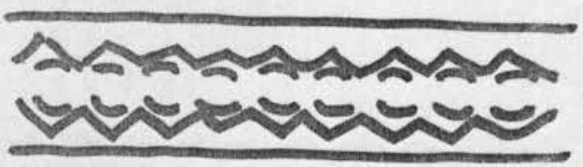
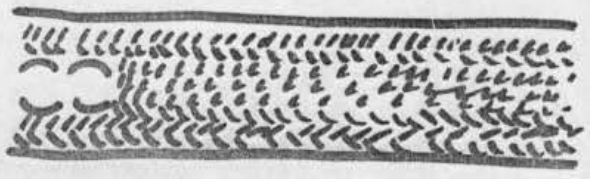
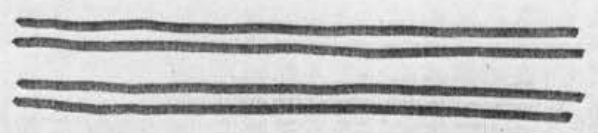
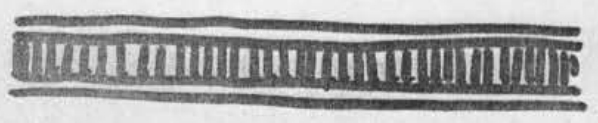
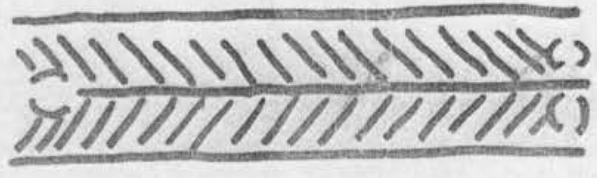
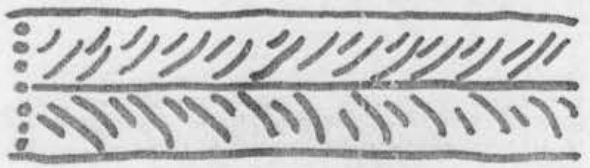
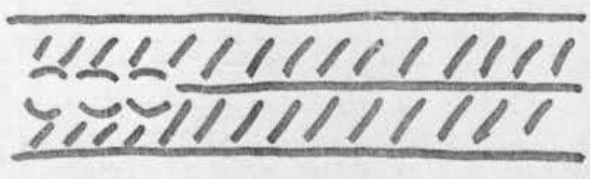
Az üresen maradt részt cserépdarabkával töltik ki. Az égetés kb. 600-800 C<sup>o</sup>- on 6-8 óráig tart. A korsós kemencét fölül rakják meg és égetés után ott is veszik ki a korsókat hosszú kampók segítségével. Mohács korsós iparának jellegzetessége a fekete színű edény. A fekete színt két féle uton érjük el.

I./ Fűtéskor a füstöt lefolytják, rászoritják a korsókra és a füst feketére színez. A fekete füstöt fűzfa és nyárfa gallyainak elégetésével nyerik.

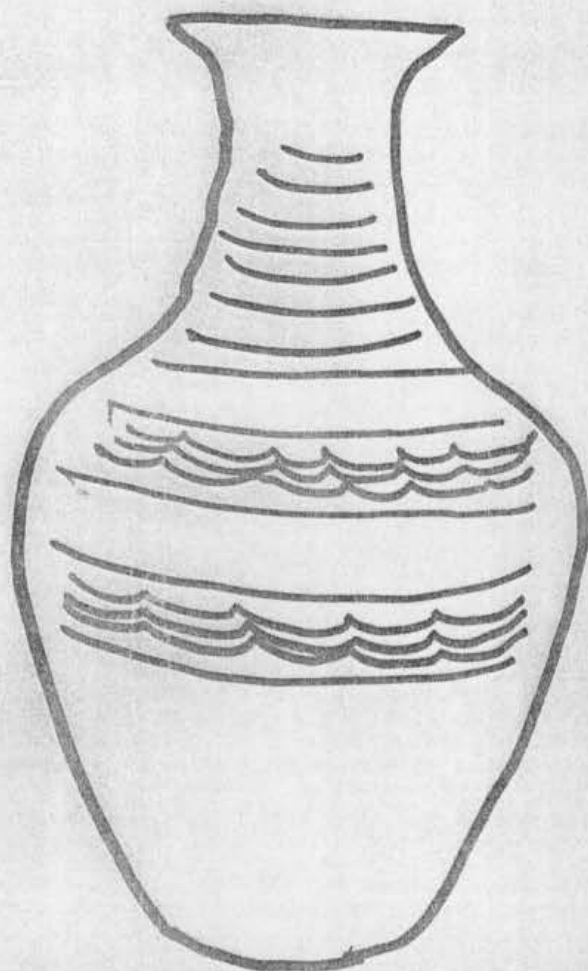
II./ Polirozzák grafittal.



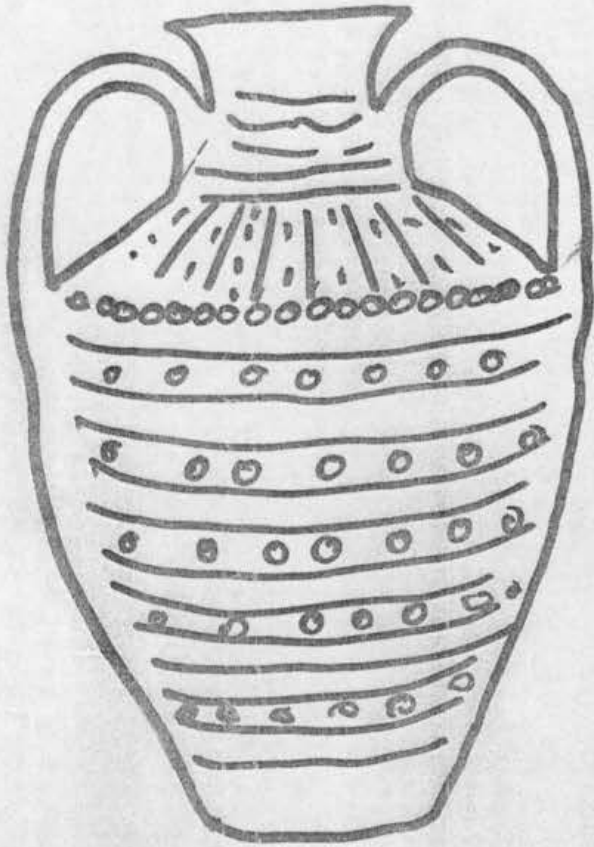
Somogyi Károly  
WA 2637/1000  
Mepreji adottság



SOMOGY MŰVELŐDÉSI KÖZPONT  
NA 2637/2008  
Művészeti adatlár



Somogyi Múzeum  
NA 2637/2008  
Néprajzi adattár





Kulutácza Mátyás fazekas családban született 1904-ben Mohácson. Apja műhelyében nőtt fel. 1921-ben szabadult fel. A mázas edények készítését Kisszéli Jánosnál sajátította el. Hosszu ideig dolgozott Kalocsán, Deák Lajos műhelyében. Utóbbtól kezdve sok helyen megfordult. Pécsen a Zsolnay gyárban 12 évig munkálkodott. Ma a Hangya Szövetkezet boltjai részére készíti áruit. A Kanizsai Dorottya Múzeumban őrzik ötven darabából álló kisgyűjteményét, mely csupa mázas munkából áll. Jellegzetes színei: galamszürke, fehér, barna és fekete. A virág és madár motívum a leggyakoribb tárgyain.

#### A mázas edény készítése.

A fazekas mesterek népi hagyományok szerint a legprimitívebb eszközökkel és kezűgyességgel dolgoznak. A munkadarabot szabadkézzel és lábajtású koronggal jól átgyurják, megformálják és szárítják. A égető kemence téglából rakott, betétfallal ellátott. A kemence közepén cső mered a magasba, hogy a mester figyelemmel kísérhesse a hő fokozódását. Ez a cső a legjobb márványból készül, mert így hőálló. Tizenhat-tizennyolc óráig tart míg az edények teljesen kiégnek. Ekkor aprólékos, finom mozzanat következik. Az elkészített mázzal befedik a tárgyat. A mázakat és alapfestékeket a mesterek az őseiktől rájuk maradt módszerrel készítik.

Örökkövön őrlik a mázak alapanyagát és pótló anyagokat, ásványokat kevernek hozzá.

#### A piros máz.

Vörös földkőből készül. Először iszapolják, majd darabokra szedik és napon szárítják. 800 C<sup>o</sup>-on égetik, porráőrlik, vízzel felhígítják.

#### A zöld máz.

A vörösréz rozsdájából és a pótlóanyagként hozzáadott homokból

nyerik. A rozsdá égetése után a hamut szitálják és vízzel higitják.

A sárga máz.

Revéből, a pótlóanyagként használt homokból vörös vagy fehér földfestékből és vas II-oxidból állítják elő.

A narancssárga máz.

A sárga mázból nyerjük vaspor esetleg homok, kvarc hozzáadásával.

A fekete és barna máz.

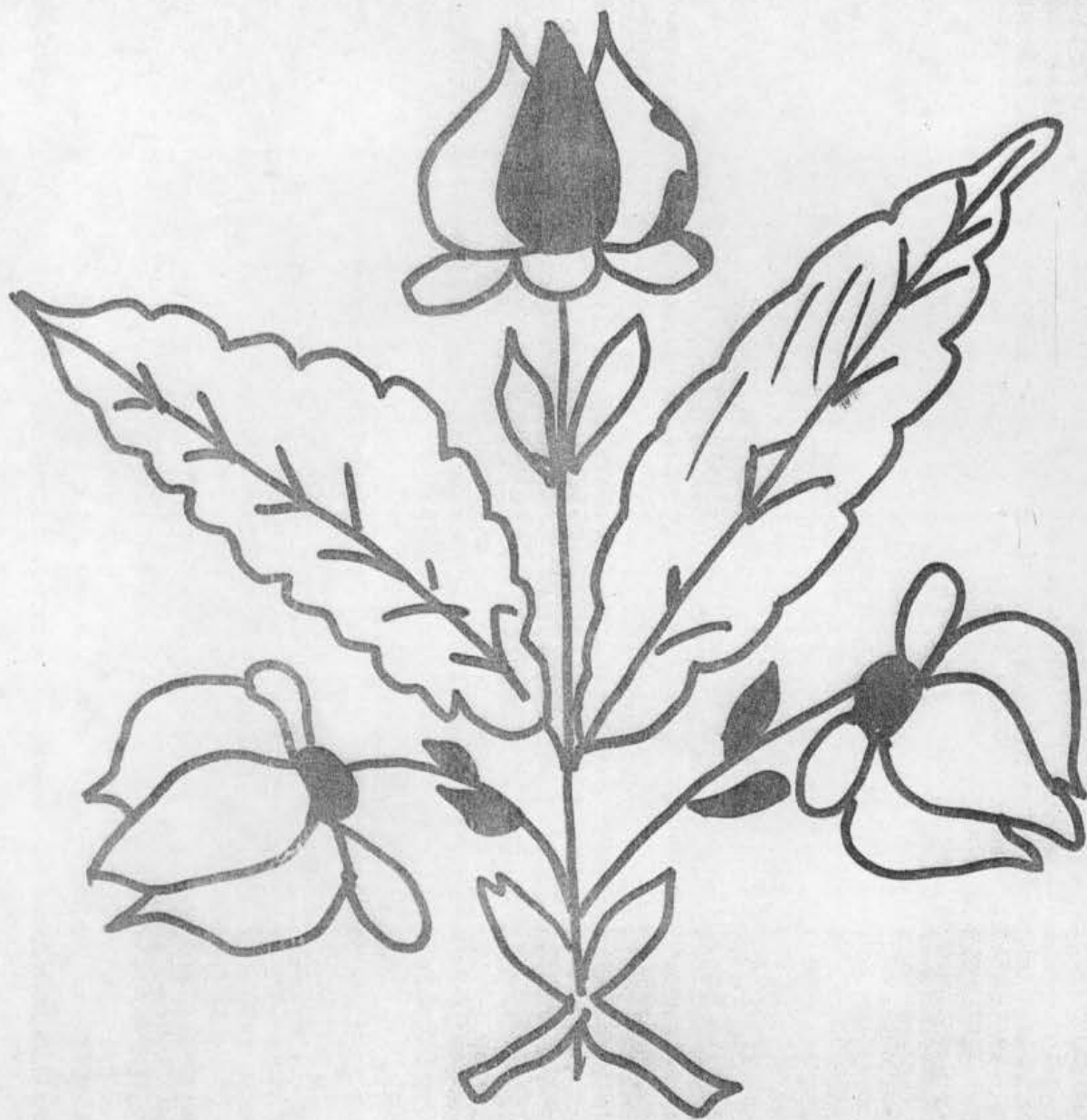
Kaukázusi kőből készül a fekete máz, a barnánál fehér földfestéket kevernek hozzá.

A kék máz.

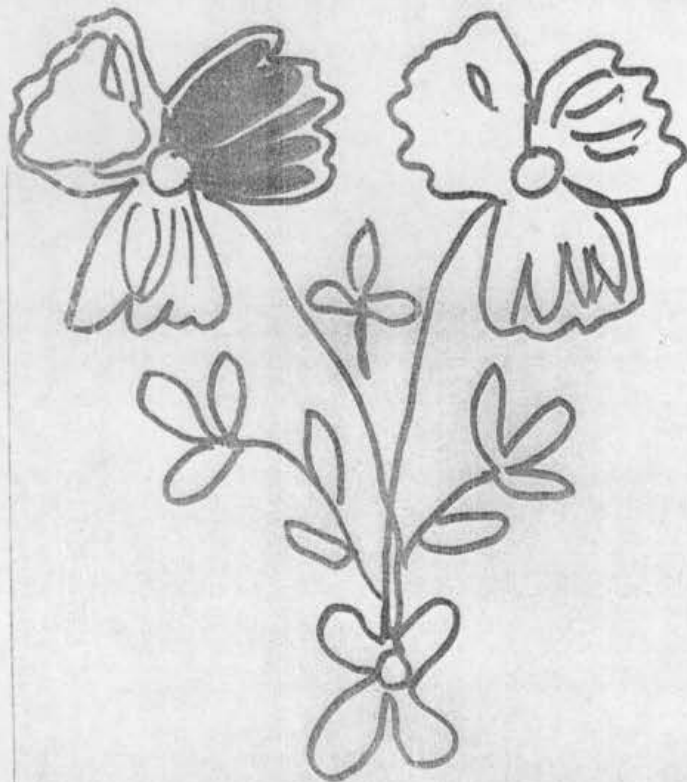
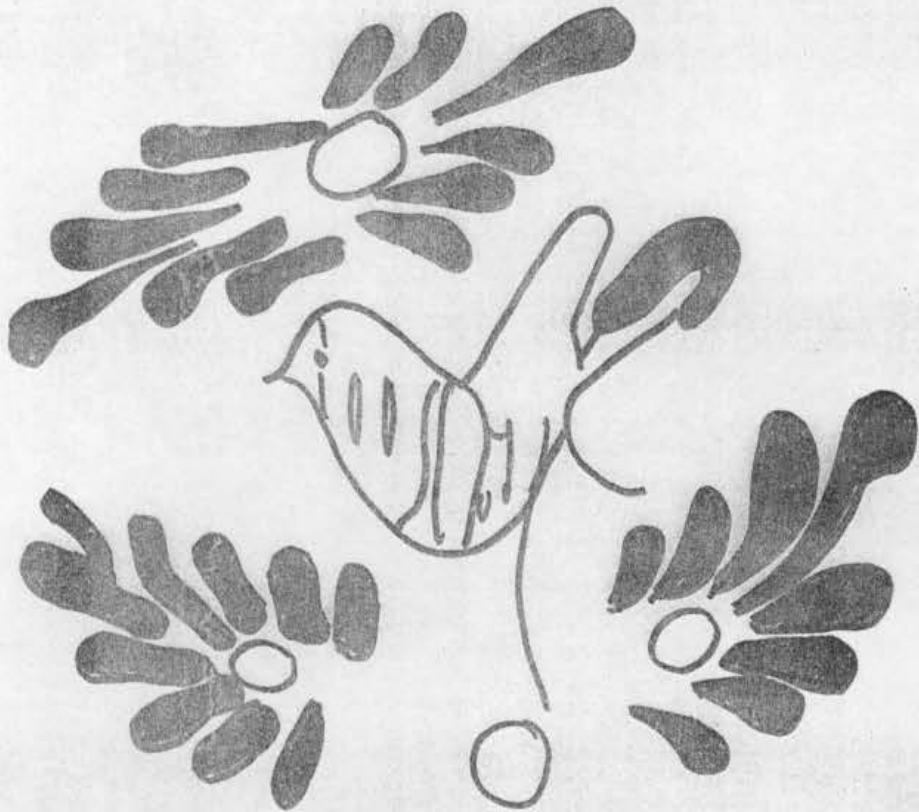
Átlátszó mázhoz kobaltoxidot vegyitünk.

Mikor egy kemencére való edény összegyűlt akkor látnak hozzá az alapmáz felkenéséhez, szárításához s végül a valódi színek megadásához. A mintákat irókázással vagy pecsétetes technikával készítik. Az ecsetes megoldás ritka. Ezt az aprólékos, finom műveletet régen az asszonyok végezték. Legrégibb díszítési eljárás, ha zöld mázzal kenik be a tárgyért és égetés közben szétfolyatják a zöld színt. Így érdekes formájú foltok keletkeznek. Kedvelt motívum a hal, madár és a virág. A festést is égetés követi.

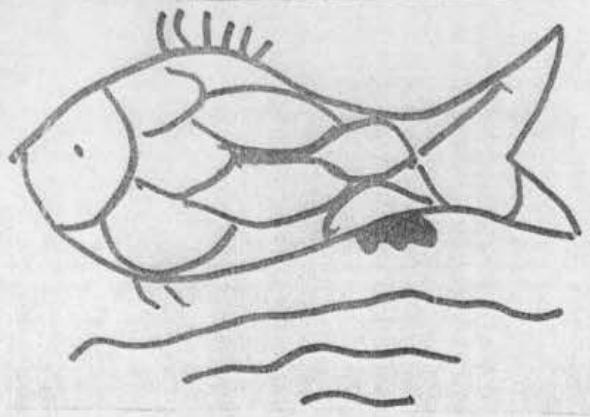
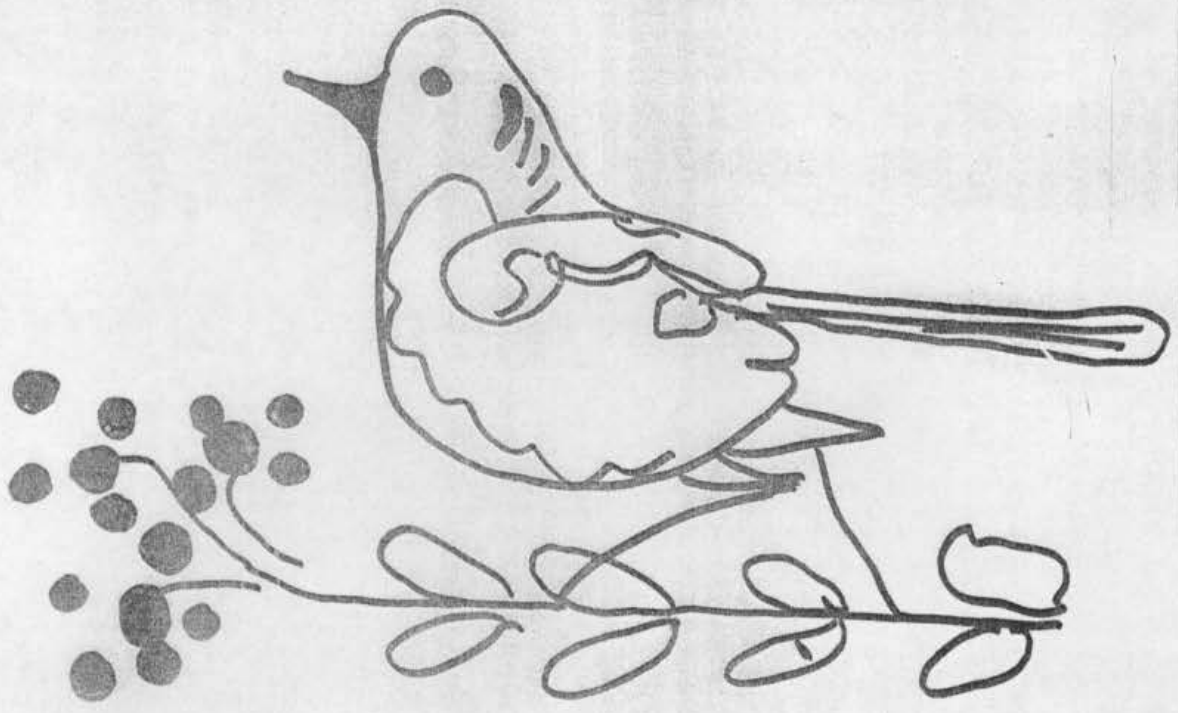
Somogyi Múzeumi Helyettes  
No 2637/2008  
Művészeti igazgató



Subodh Prakashan  
NA 2637/2008  
Rajprajit arastar

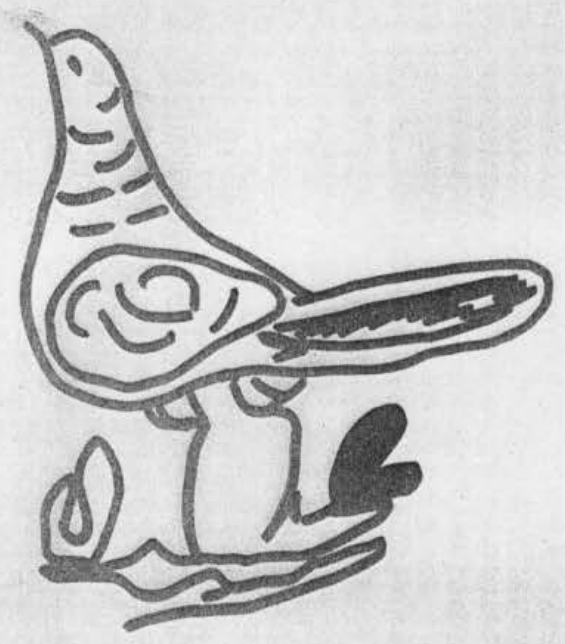
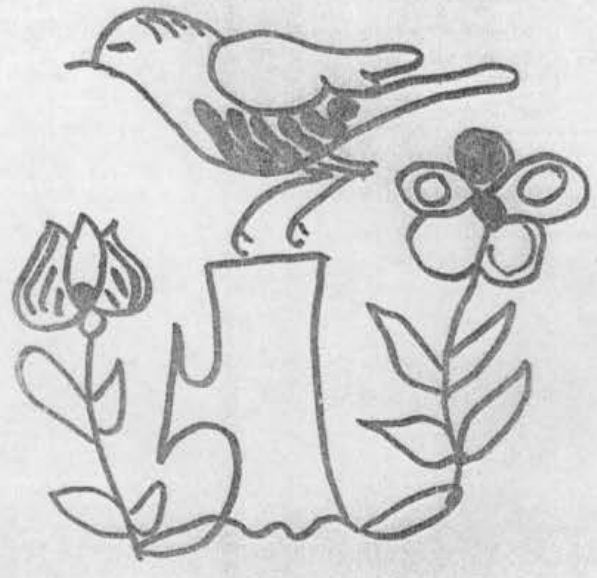


Somay Kuvet Muzoum  
NA 2037/100 S  
Néprajzi adathár





Societatea Muzeului Național  
N.A. 2037/2000  
Reprezentativ



A társadalmi változások hatására a paraszti kultúra már a múlté. Az egyre fokozódó urbanizáció fölbontotta a faluközösségeket. Feledésbe merültek a paraszti konyha, szoba díszítésének eszközei.

A ma dolgozó mesterek munkái már nem mindennapi szükségletre készülnek, díszítjük, szépítjük vele otthonunkat. A mesterek keze alól csodás padlóvázák, tálak, korsók kerülnek ki. Ezeken a tárgyakon kívül már gyertyatartók és asztali lámpák is készülnek, melyek fémszerű hatást keltenek. A napjainkban készített tárgyak magukon viselik ugyan a jellegzetes "népi ízt", színben és formában is őrzik a hagyományokat, de az asztali lámpák és más "modern formában" öltöztetett tárgyak már a kereskedelem igényeit igyekeznek kielégíteni. Ez a tény már rányomja bélyegét az ősektől származó mesterség naivan is nemes világára. Gyönyörködtenek ugyan az agyagból égetett, falra akasztható busó maszkok, melyek kerámia művészetünk kiválóságaival is vetekedhetnek, de ezek már olyan kor hirnökei, melyben nem elsődleges a népművészet hagyományainak hiteles továbbvitele, hanem megelégszik a népies motívumok stilizálásával is.

.....

Munkám nem teljes és annyira sokrétű amilyennek a téma szépségénél és tartalmánál fogva kitárulkozhatna. Célom volt, hogy szülővárosom, Mohács kevésbé ismert népi értékeiről hírt adjak.



Függelék.

Felhasznált irodalom:

- 1./ Dunántuli dolgozatok /6.rész./
- 2./ Kolta János: Baranya
- 3./ Magyarország című utikönyv.

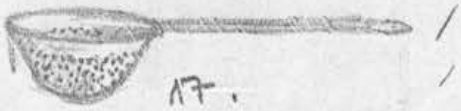
Segítségemre voltak: Horváth János népművész  
Kulutác Máttyás népművész  
Sárosác György muzeológus

Az összeállítást és kivitelezést helyszíni gyűjtéssel készítettem.

Pécs, 1977. június hó 15.

Petkov Éva III./E.oszt.  
Pécs, Nagy Lajos Gimnázium

Somogyi Múzeum M. E. I. 1900  
NA 2637/1008  
Mégérte! adaltes



17.



14

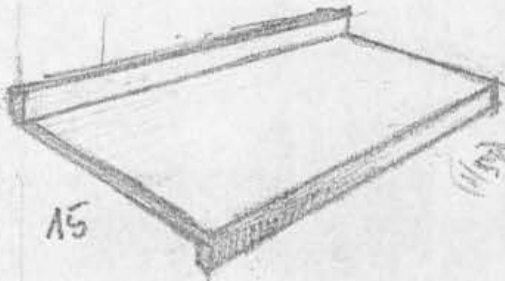


16.

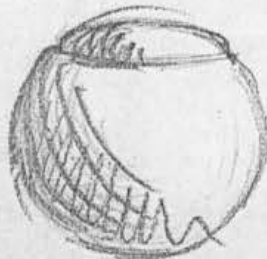


25

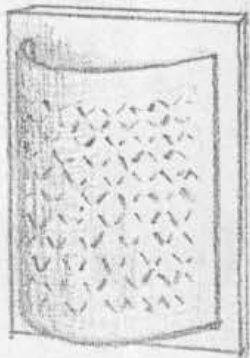
17/19



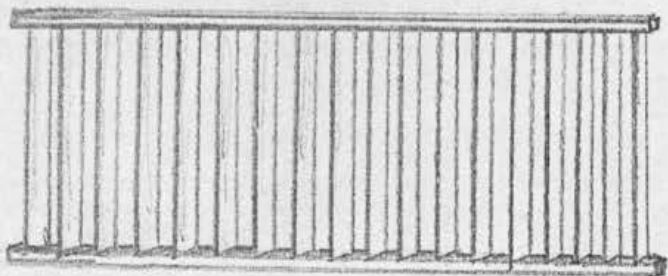
15



26.



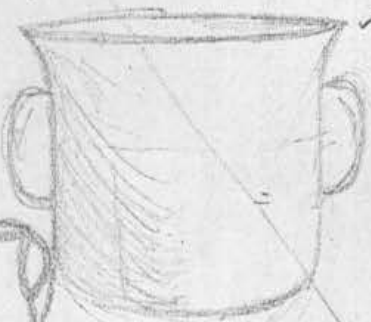
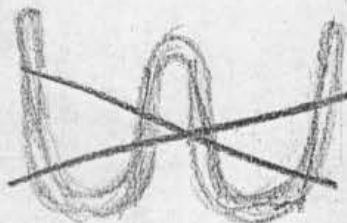
1.  $10 = 3 - 15 \cdot x$   
 $x = 45$



2.



10.



3



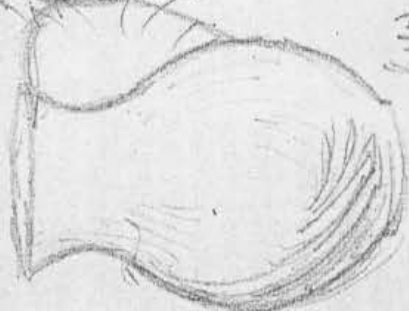
3



33



34

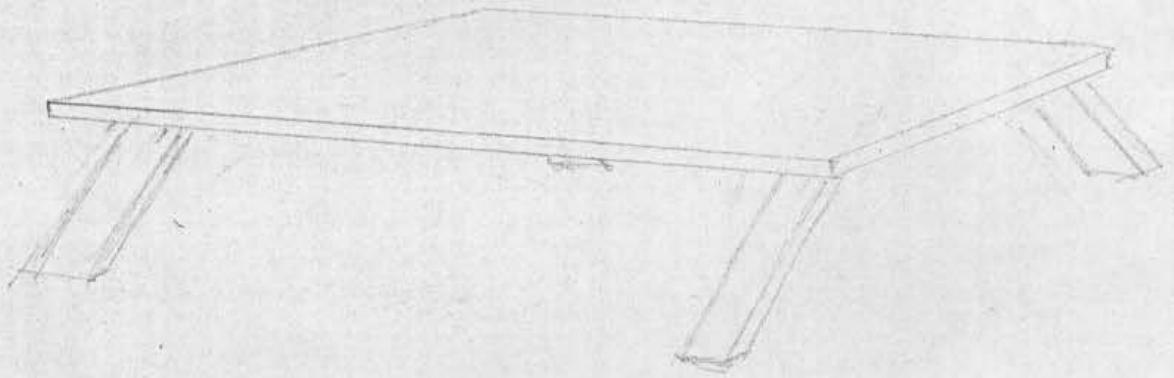
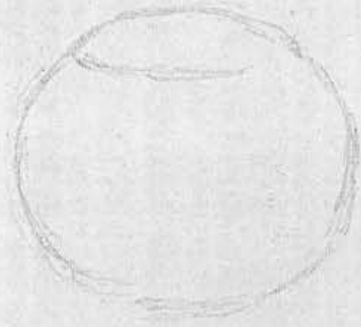


31.



scriptol

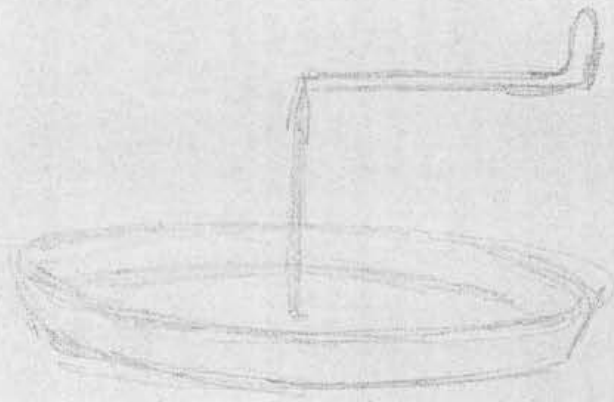




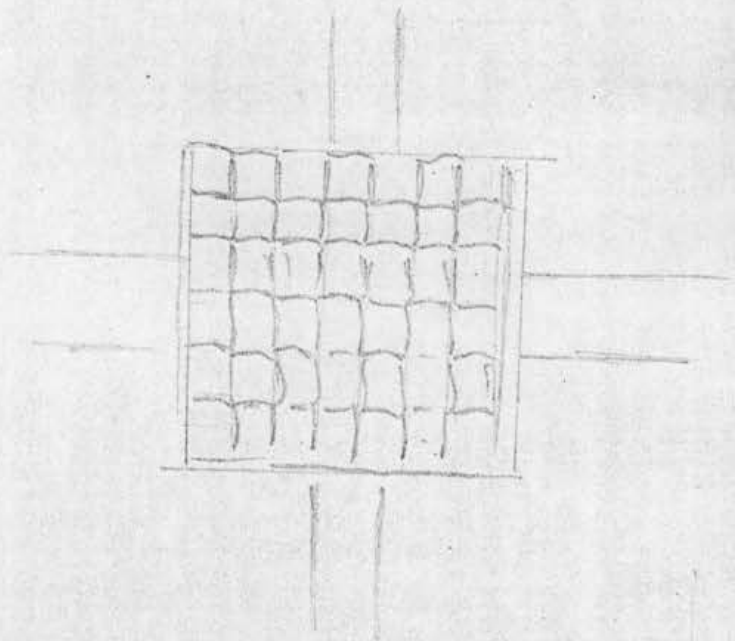
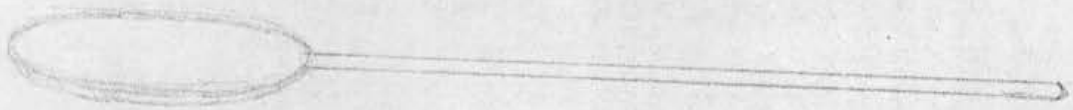
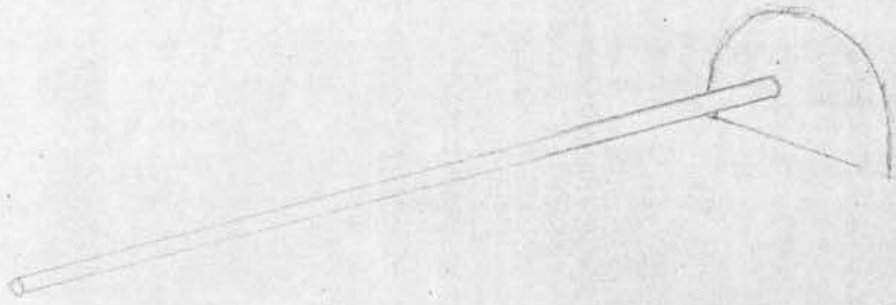
MA 637/2000  
SOMERSET COUNTY  
REPAIRS



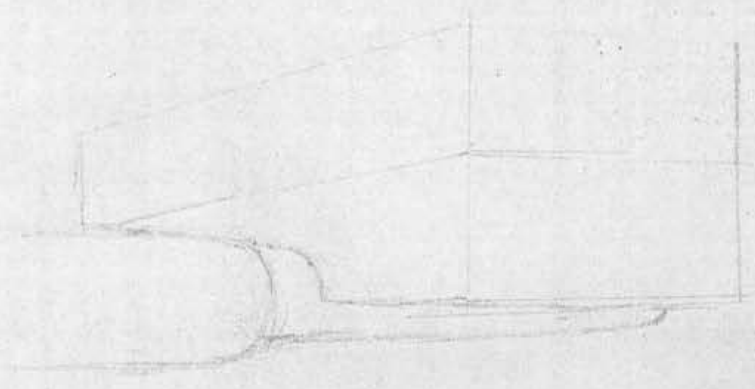
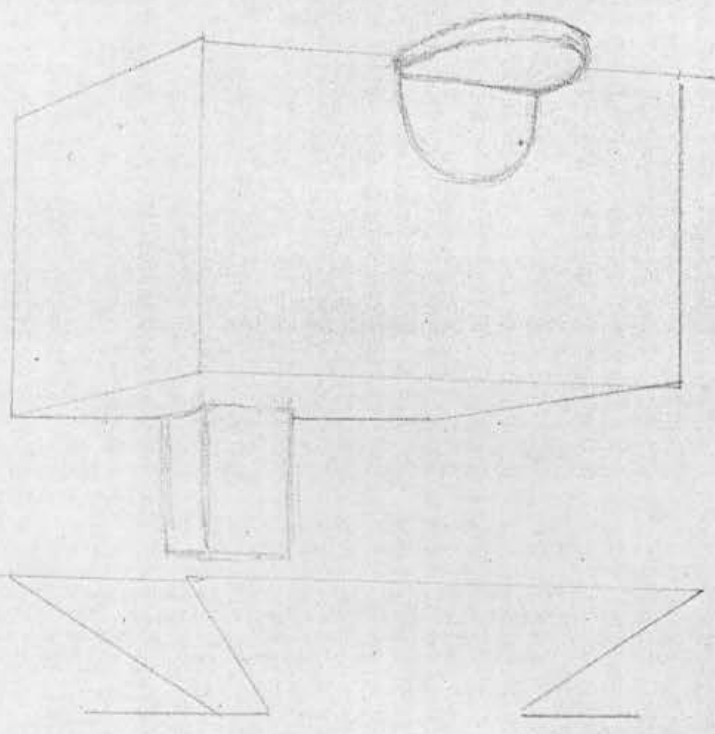
MA 2637/2008  
Képzési adattár

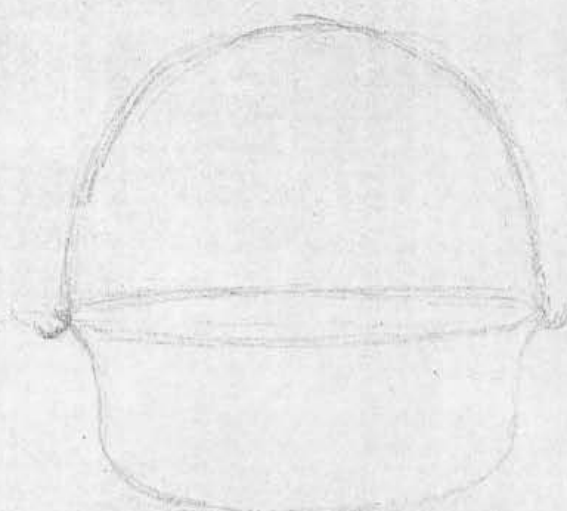


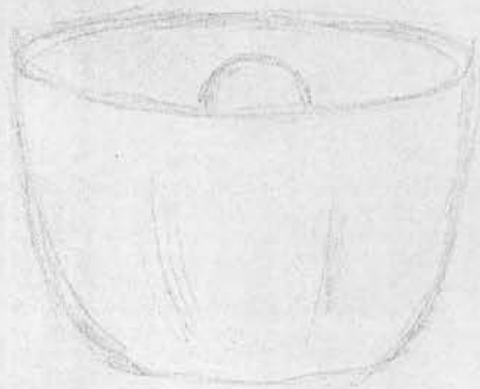
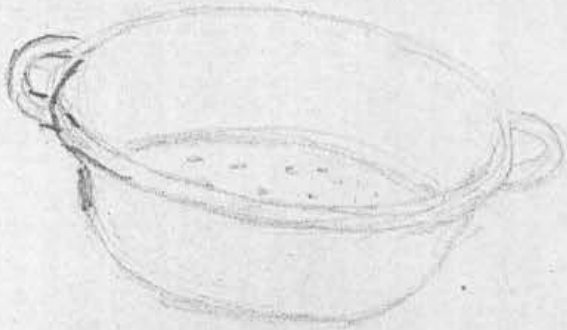




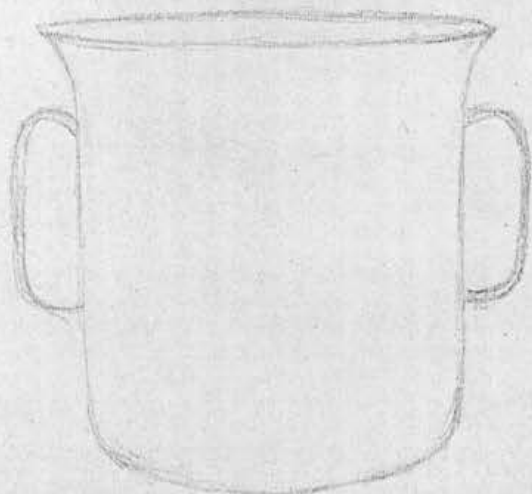
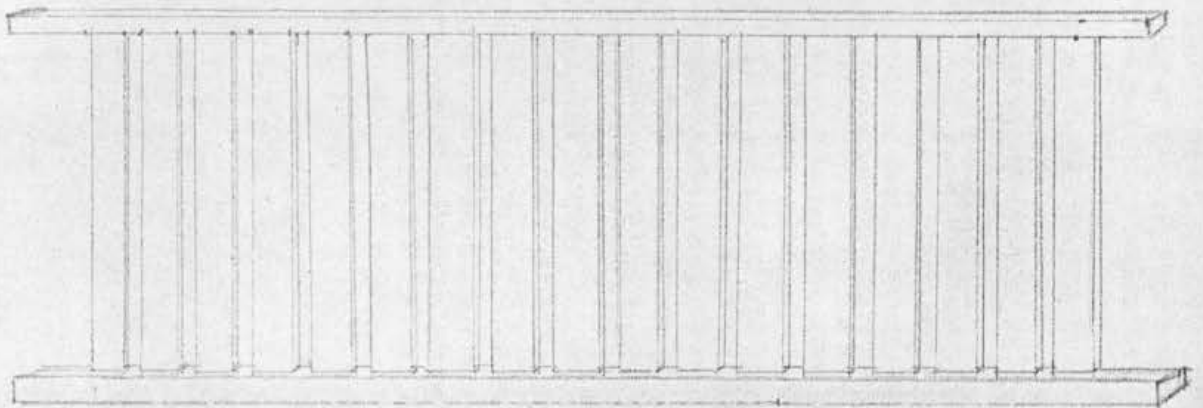
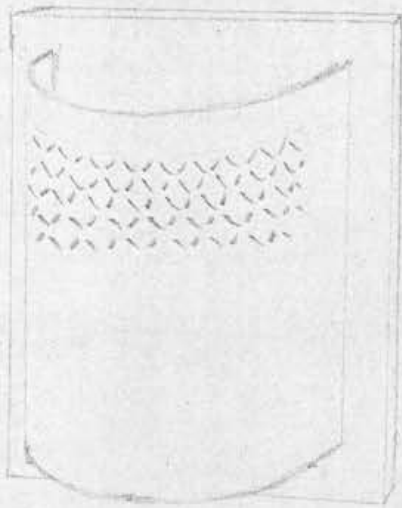
Samoy Nazari Nazari  
NA 2037/2008  
Kishori Nazari

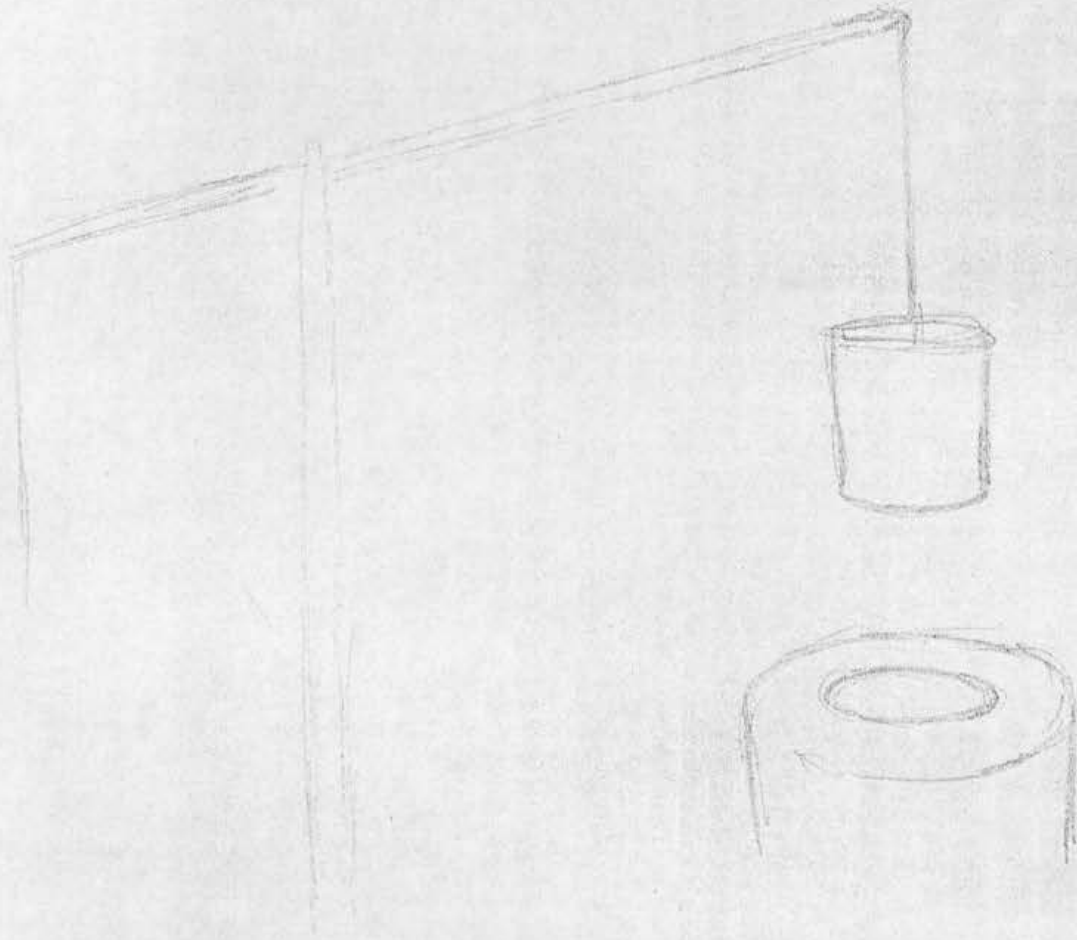
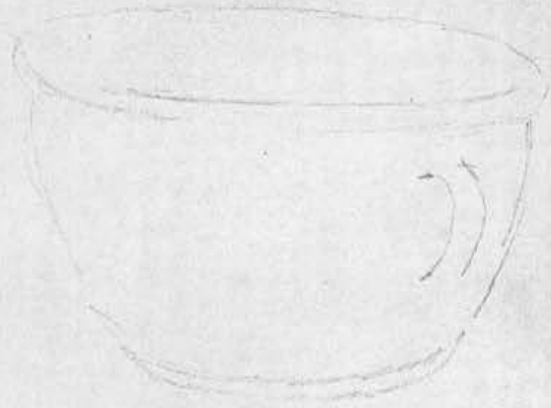




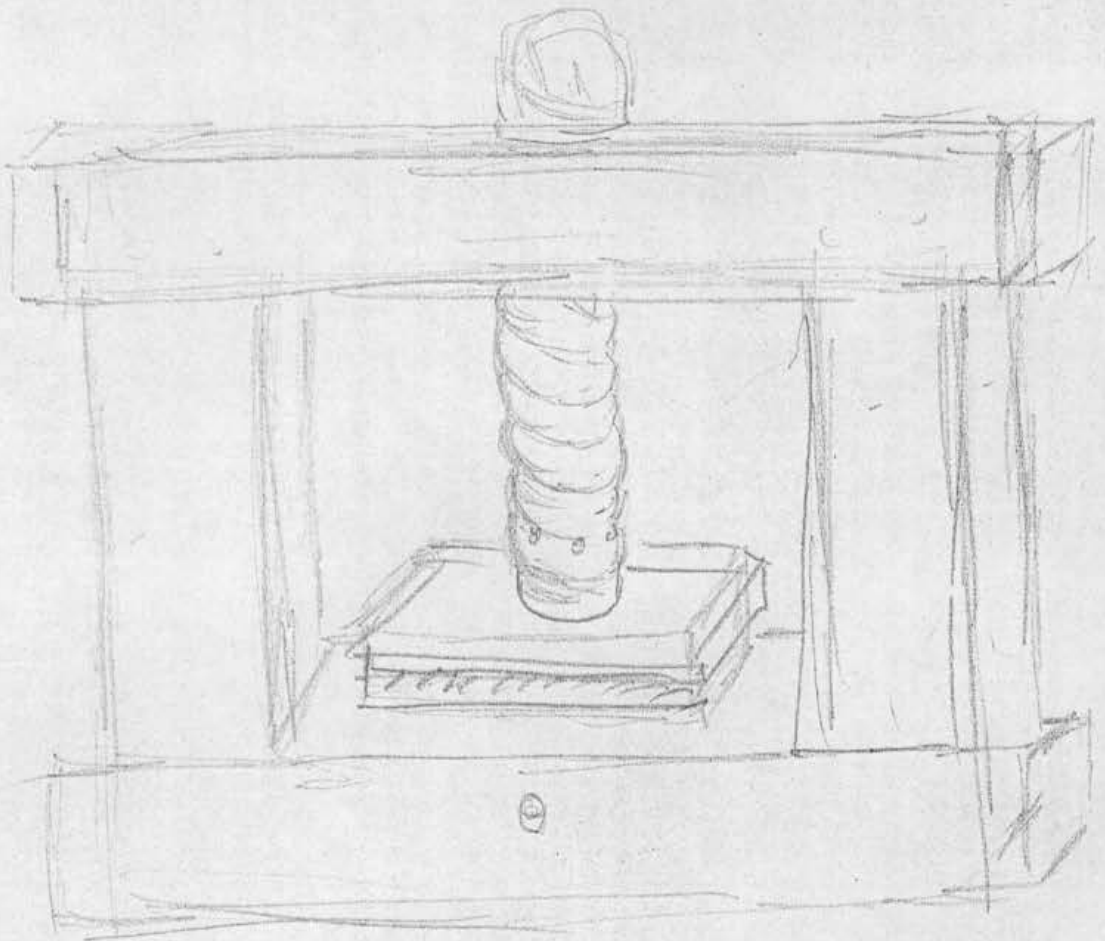
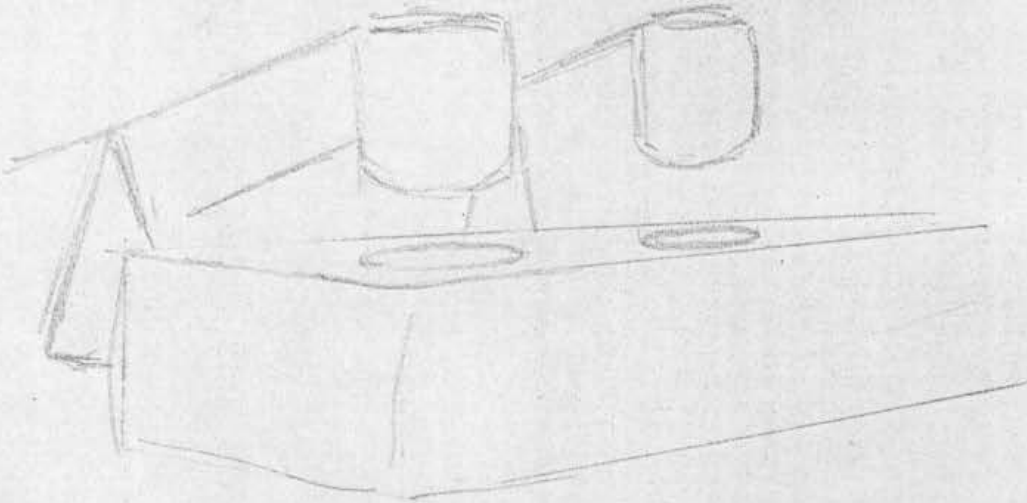


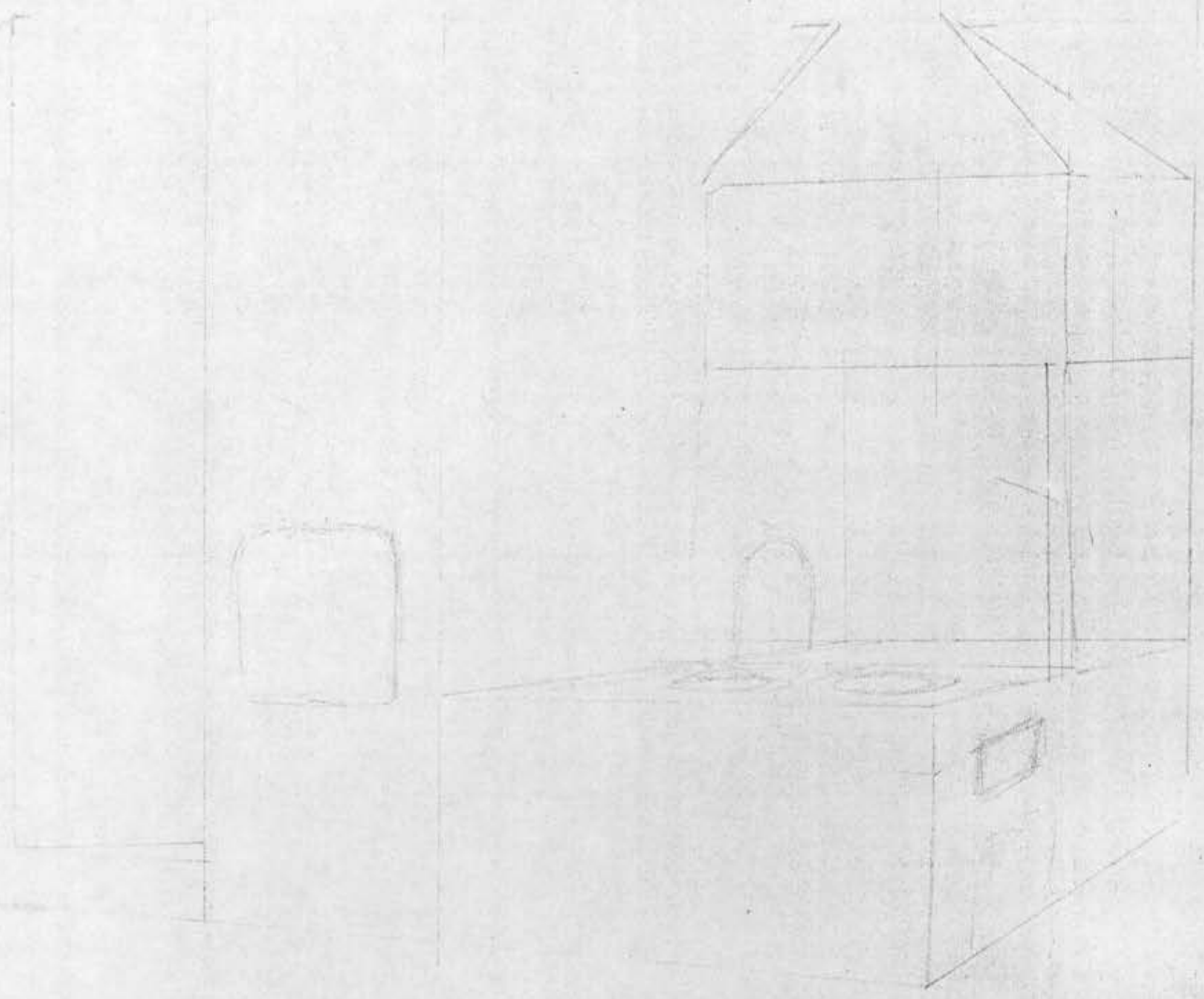
BRITISH PATENT OFFICE  
NA 2637/0008  
DÉPOSÉ EN 1908





Szombathelyi Művelődési Központ  
WT 2637/2008  
Részlet a 1. ábráról



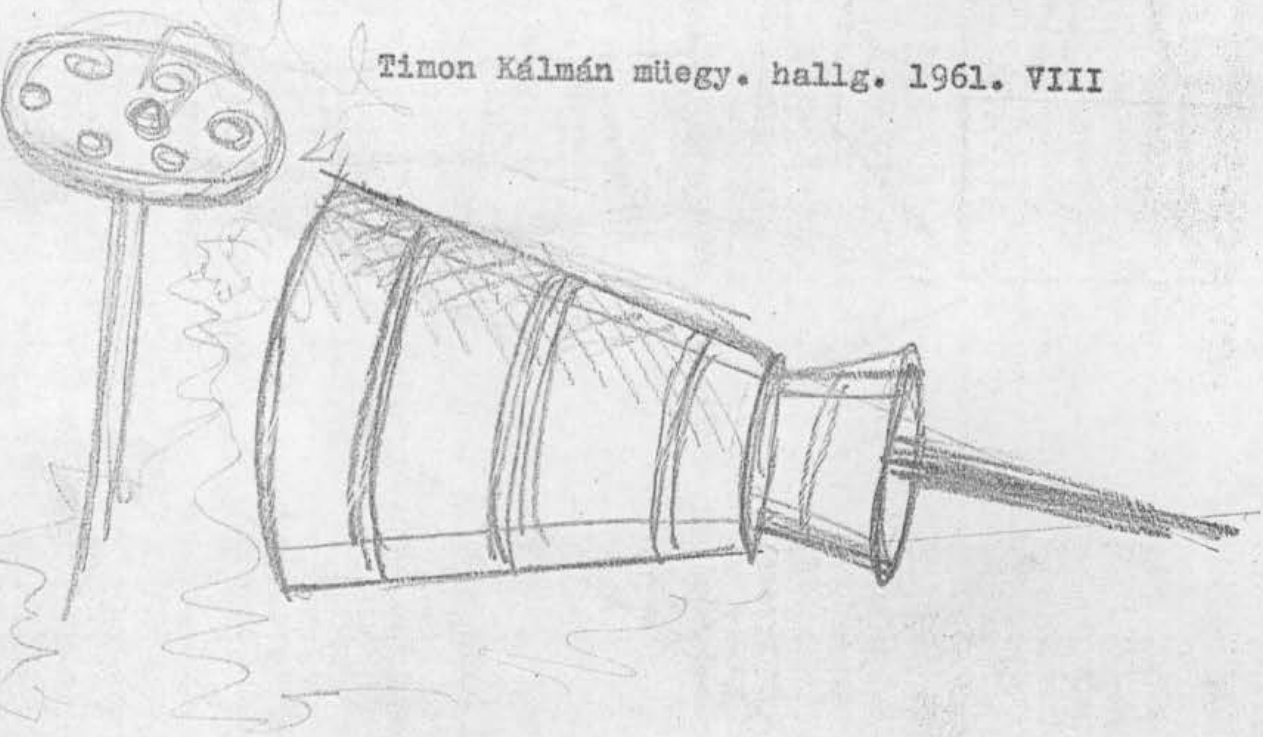




Somogy Megyei Múzeum  
287637/2008  
Néprajzi arhív

Egyetemi Néprajzi Intézet  
Tárgyi Néprajzi Tanszékének,  
Budapest.

Timon Kálmán megy. hallg. 1961. VIII



10.

